

USTRUSHONA HUDUDIDA SHAHARSOZLIK MADANIYATIGA OID YODGORLIKLARNI ARXEOLOGIK O'RGANILISHI

Bazarbayev Sanjar Xamzayevich
*JDPU, Ijtimoiy gumanitar fanlarda
masofaviy ta'lim kafedra stajyor o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Ustrushona hududidagi shaharsozlik madaniyatiga oid yodgorliklarni arxeologik o'rganilishi haqida bo'lib, XIX asrning 60-yillarida O'rta Osiyo Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olingandan keyin rus sharqshunoslari, arxeologlari, tarixchilari tomonidan boshlangan tadqiqotlar haqida arxeologik, ilmiy manbalar asosida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *Ustrushona, P.I.Lerx, Abdullaxon II, N.S.Likoshin, V.V.Bartold, Shahrston va Chilhujra, Mug'tepa, Oqtepa, Toshtemirtepa, Qal'ayi-Sar, Shirin, Qulpisar.*

Аннотация. *В статье речь идет об археологическом изучении памятников градостроительной культуры Уструшенского края, сведениях, основанных на археологических и научных источниках, об исследованиях, начатых русскими востоковедами, археологами, историками после завоевания Средней Азии Российской империей. в 60-х годах 19 в.*

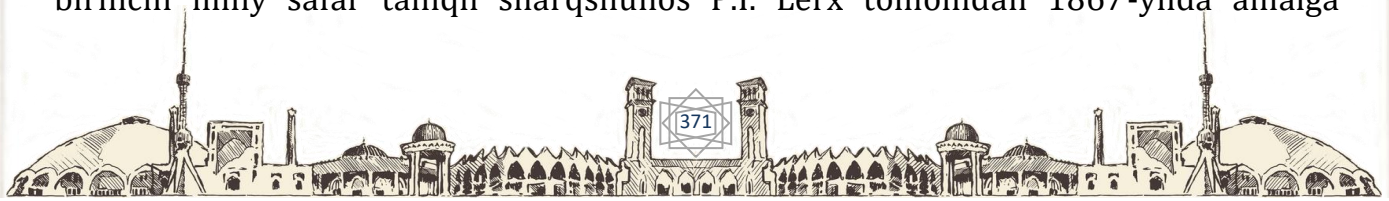
Ключевые слова: *Уструшона, П. И. Лерх, Абдулла-хан II, Н. С. Ликошин, В. В. Бартольд, Шахристан и Чилхуджра, Мугтепа, Октепа, Таштемиртепа, Калайи-Сар, Ширин, Кулписар.*

Abstract. *This article is about the archaeological study of the monuments related to the culture of urban development in the Ustrushona area, information based on archaeological and scientific sources about the researches started by Russian Orientalists, archaeologists, historians after the conquest of Central Asia by the Russian Empire in the 60s of the 19th century.*

Key words: *Ustrushona, P.I. Lerx, Abdullah Khan II, N.S. Likoshin, V.V. Bartold, Shahrstan and Chilhujra, Mug'tepa, Oktepa, Toshtemirtepa, Qal'ayi-Sar, Shirin, Kulpisar.*

Ustrushona qadimiyatini o'rganilishi Rossiya imperiyasi Turkistonni bosib olganidan keyin XIX asrning 60-yillarida rus ma'rifatparvar ziyolilari sharqshunoslar, arxeologlar, tarixchilar tomonidan boshlangan. Ta'kidlash joizki, dastlabki paytlarda moddiy madaniyat yodgorliklarini tadqiq etishda rus harbiy topograflari va zobitlari antikvar kolleksiya yig'ish maqsadida bir muncha ishlarni amalga oshirishgan. Qadimgi shahar xarobalari ularni e'tiborini tortgan va harbiy topograflar qachonlardir hayot hukm so'rgan bu tarixiy inshootlarni topografik planlarini chizib, tavsifini tuzishgan, u yerda qazuv, qidiruv ishlarini o'tkazishgan.

Ustrushona hududidagi madaniy yodgorliklarni rasman o'rganish uchun birinchi ilmiy safar taniqli sharqshunos P.I. Lerx tomonidan 1867-yilda amalga

oshirilgan. Rossiya Davlat Imperator Akademiyasining maxsus topshirig'i bilan Turkistonga ilmiy safar uyushtirgan P.I.Lerx rahbarligidagi ilmiy gurux kazak otryadi konvoyligida Jizzax yakinidagi Ilono'tti darasi qoyatoshlariga arab imlosida bitilgan ikkita tarixiy lavhadan nusxa ko'chirgan va uni o'qib, sharhlashga muvaffaq bo'lgan. Natijada, Mirzo Ulug'bek Ko'ragonning hijriy 828- yilda (1425-y) Jetalar yurti (Mo'g'uliston)ga qilgan g'alabali harbiy yurishi hamda Buxoro hukmdori Abdullaxon II ning Toshkent, Farg'ona va qozoq sultonlari ustidan qozongan g'alabasi haqidagi zafarnomalari fanga ma'lum bo'ladi¹⁸.

XIX asrning 70-yillarida Ustrushonaning tarixiy-madaniy o'lkalaridan biri Shahrisona Xo'jand uyezdi boshlig'i polkovnik A. Ko'shakevich tashrif buyuradi va ushbu yerda saqlanib qolgan pishiq, g'ishtlardan qurilgan qadimiy inshoot haqida xalq orasida tarqalgan rivoyatlar, mavzening qadimiyatiga doir ma'lumotlarni qayd etadi.

1890-yilda Shahrisona taniqli mutaxassis, arxeolog va sharqshunos N.S.Likoshin keladi. U birinchilardan bo'lib Chilhujra qal'asining batafsil tavsifini yozadi, Shahrisonni o'rganib uning to'liq tavsifnomasini tuzadi, ma'lumotlarini qayd etadi.N.S.Likoshin Shahrison botig'ida joylashgan bir qator qadimiy inshootlarning sug'orilish tarixiga alohida e'tibor qaratadi¹⁹.

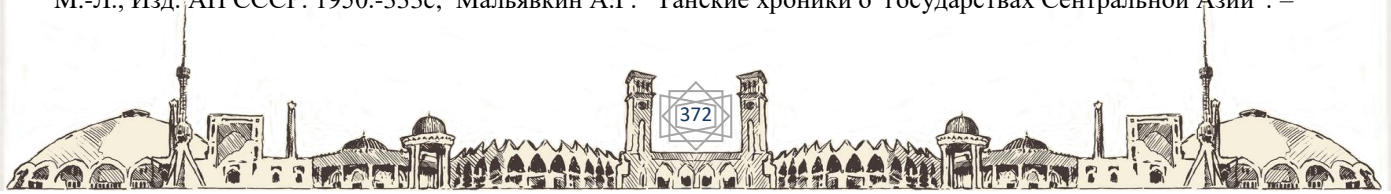
Shahrisona 1893-yilda o'tkazilgan dastlabki arxeologik qazuv ishlari O'ratepa uchastka pristavi kapitan Stepanov nomi bilan bog'liq.Qazuv ishlarining natijalari haqida Turkiston havaskor arxeologlar to'garagining 1896-yil 16-oktabrda o'tkazilgan majlisida ma'lumot berilgan.

1894-yil Xo'janddan Shahrisona qadar sayohat kilgan V.V.Bartold Shahrison va Chilhujra tarixi bilan bog'liq afsona va rivoyatlarni mahalliy aholi tilidan yozib oladi. Uning fikricha, ikkinchi yodgorlik alohida diqqatga sazovor bo'lgan. Shahrison botig'idagi arxeologik yodgorliklarni va ulardan topilgan ayrim materiallarni IX-X asr tarixchi va geograflari asarlaridagi ma'lumotlar bilan solishtirib o'rgangan olim Ustrushonada Arab xalifaligining kolonial siyosati bir muncha kuchsiz bo'lganligini va shu omil tufayli arab madaniyatini ta'siri mahalliy madaniyatga chegaralangan darajada ta'sir ko'rsatganligini e'tirof etadi. Taniqli sharqshunos birinchi bo'lib, yozma manbalarda ma'lumot berilgan Ustrushonaning poytaxti Bunjikatni Shahrisonadagi shahar xarobalari o'rnida bo'lganligini ta'kidlaydi.

Toshkent shahrida 1895-yilda Turkiston havaskor arxeologlar to'garagini tashqil topishi natijasida, o'lkada olib borilayotgan arxeologik qidiruv va qazuv ishlari yanada faollashadi, qazuv qidiruv tadqiqotlari imkon kadar rejali asosda, aniq ilmiy maqsadlarga yo'naltiriladi. To'garakning 1896-yil 3-iyulda bo'lib o'tgan majlisida Shahrison va uning atrofidagi arxeologik yodgorliklar bo'yicha aniq

¹⁸Pardayev A.H "Jizzax bekligi – O'rta Osiyo xonliklar davrida" (XVI asrdan-XIX asrning 60-yillarigacha).dissertatsiya qo'lyozmasi. T:2004.130-b .

¹⁹ Бичурин.Н.Я. (Иякинф). "Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древнке Времена. Т.Н. - М.-Л., Изд. АН СССР. 1950.-333с, Мальявкин А.Г. "Танские хроники о государствах Центральной Азии". –

ma'lumotlar to'plash haqida qaror qabul qilinadi. Ushbu qaror munosabati bilan O'ratepa uchastka pristavi P.S.Skvarskiy tomonidan Shahrison qadimiyati bo'yicha o'sha davr uchun to'liq hisoblangan ma'lumot to'planadi, ko'plab qadimiy moddiy-madaniyat namunalari yig'iladi, Shahrisonsoy havzasidagi bir kator qadimgi turarjoy xarobalarining ro'yxati tuziladi, joylashgan o'rni belgilanadi. P.S.Skvarskiy Vagat qishlog'i va unda yashovchilar Ahamoniylar shohi Doro Qushtasbning avlodlari ekanligi haqidagi rivoyatni ham keltiradi.

Ustrushona qadimiyatini o'rganishda I.A.Kastanyening xizmatlari alohida diqqatga sazovordir. Bu tadqiqotchi Ustrushona mamlakati haqida o'z davri va sharoitidan kelib chiqib maksimal darajada ma'lumotlar yig'gan, imkoniyati boricha bu tarixiy-madaniy o'lkaning o'tmishini to'liq yaratishga harakat qilgan. I.A. Kastanye birinchilardan bo'lib, O'ratepaning tarixiy-topografik tavsifini tuzadi, uning Shahrisoni haqidagi fikrlarini bayon qiladi²⁰. U o'rta asrlarda faoliyat ko'rsatgan Shahrison (Qal'ayi-Qahqaha) xarobalarini o'rganadi, tavsifini tuzdi, mudofaa devorlari haqida qimmatli ma'lumotlar qayd etadi, shaharning suv ta'minoti bo'yicha ma'lumotlar to'playdi. Chilhujrava Shahrison "kotlovan" idagi qal'a, qo'rg'onlar, ular haqidagi mahalliy xalq orasida tarqalgan afsona va rivoyatlarni yig'ib, yozib qoldiradi.

XX asrning 20-30-yillarida Ustrushona qadimiy tarixiga daxldor yodgorliklarni topish va qayd qilib hisobga olish ishlariga e'tibor qaratiladi.

Xususan, A.A.Semyonov Shahrison yodgorliklari bo'yicha tarixiy arxeologik sharhini yozadi, O'ratepaning me'moriy yodgorliklari majmuasini tuzadi. V.Bartolddan keyin u ham Ustrushonaning poytaxti Bunjikatni Shahrison o'rnidaligini e'tirof etadi. Shahrison tumani va uning atrofidan topilgan turli arxeologik topilmalar haqida A.G.Mallitskiy ma'lumotlari chop etiladi.

1943-1944-yillarda Farhod GESi qurilishi munosabati bilan qadimgi Ustrushona hududida dastlabki, yirik arxeologik qazuv tadqiqotlari o'tkaziladi. V.F.Gaydukevich rahbarligidagi Farhod ekspeditsiyasi ko'chmanchi chorvadorlarga tegishli ikkita ko'hna qabristondan jami 28 ta mozorqo'rg'onni ochib o'rganadi. Qo'lga kiritilgan arxeologik materiallar ushbu hudud qadimgi aholisining diniy tasavvurlari va dafn etish urf-odatlariga haqida ma'lumot beradi. Bu ko'hna qabriston yaqinida joylashgan Munchoqtepa shahar yodgorligidan milodiy I asrlariga doir imoratlar qoldig'i, rivojlangan o'rta asrlarga oid qurilish qatlami vako'plab sopol idishlar namunalari bilan birga kulollik xumdoni ochib o'rganiladi.

V.F. Gaydukevichning ta'kidlashicha, qablardan topilgan sopol idishlar bilan Munchoqtepada qayd etilgan kulollik mahsulotlari bir-biriga aynan o'xshash bo'lib, bu omil shahar aholisi bilan chorvador aholining uzviy iqtisodiy va madaniy aloqalar o'rnatganidan darak beradi. Munchoqtepa Shimoliy Ustrushonadagi yirik madaniy markaz maqomida faoliyat ko'rsatgan shahardir²¹.

²⁰ Pardayev M.H, To'ychiboyev B.B "Ustrushona qadimda va ilk o'rta asrlarda" Toshkent.:2017, 105-bet

²¹ Pardayev M.H, To'ychiboyev B.B "Ustrushona qadimda va ilk o'rta asrlarda" Toshkent.:2017, 105-bet

Ikkinchi jahon urushidan keyingi dastlabki yillarda Ustrushonaning sharqiy qismida keng masshtabli arxeologik tadqiqotlar boshlanadi. Qidiruv izlanishlari natijasida o'nlab yangi arxeologik yodgorliklar (shahar, qishloq makonlari, mozorqo'rg'onlar), qayd etiladi, ularning to'laqonli tavsifnomalari tuziladi, topografik planlari olinadi²².

O'lkaning tarixiy geografiyasiga oid o'tkazilgan dastlabki tadqiqotlarning o'zi ham ustrushonashunoslikda muhim ilmiy ahamiyat kasb etib, o'lka tarixini o'rganishni yangi bosqichga olib chiqdi. Bu borada A.Yu.Yakubovskiy, O.I. Smirnova, A.M. Mandelshtam, N.Negmatov olib borgan izlanishlar tadqiqotlarning umumiy, ko'lamiga katta hissa bo'lib qo'shildi.

1955-yildan tojikistonlik arxeolog, taniqli ustrushonashunos olim, arxeolog N.Negmatov rahbarligida Ustrushonada statsionar asosda, turli mavzu va davrlarga oid keng miqyosda arxeologik ishlar o'tkazila boshlaydi. Bir necha o'n yillar davomida shahar va qishloq madaniyatiga oid makonlarni o'rganishga alohida e'tibor qaratiladi. Natijada, Shahrison shaharchasi atrofidagi bir qancha yodgorliklar o'rganiladi. Ustrushonaning poytaxti Bunjikatda davomli qazuv ishlari yo'lga qo'yiladi, Qal'ayi-Qahqaha II qasri, O'rtaqo'rg'on, Tirmizaktepa, Chilhujra qishloq makonlari to'liq ochib o'rganiladi.

1965-1972-yillarda Bunjikatning arki (Qal'ayi-Qahqaha I) to'liq ochilgan va mazkur Ustrushona afshinlari qasridan o'ta noyob me'morchilik na'munalari, tasviriy san'at durdonalari, mahobatli devoriy suratlar, yuksak badiiy yechimga ega, o'ymakorlik bilan hasham berilgan yog'och konstruksiyalar topiladi²³. Bu davrda shaharning janubiy devorlari bo'ylab bunyod etilgan jamoat va turar-joy mahallalari, ishlab chiqarish mavzolari hamda Qal'ayi-Qahqaha I maydonidagi ibodatxonalar markazi ochib o'rganiladi. Shahrison shaharchasining sharqiy qismida Chorxoxatepa dahmasi, musulmon davri qabristoni va masjid ham ushbu yillar davomida ochilgan. Bu davrda Ustrushona kulollik hunarmandchiligining uchta markazi o'rganilgan. Soyi Burgxona mavzeyida Bunjikat kulollarining mahallasi bilan bir qatorda, O'ratepaning g'arbiy chekkasidagi Sari Kubar va Kalininobod tumanidagi G'allatepa yodgorligida ham sopolsoz hunarmandlarning mahallalari tadqiq etilgan.

1970-1972 yillarda Ustrushonaning irrigatsiyasi va sug'orma dehqonchiligi tarixiga oid tadqiqotlar Shahrisonsoy, Oqsuv, Isfanasoyni kabi oqar suv tarmoqlari havzasida o'tkazilgan. Tadqiqotchi A.Bilolovning yozishicha o'rta asrlarda Ustrushonada suv yuritishga ixtisoslashgan irrigatsiya tarmoqlari ya'ni shoh ariq (kanal)larning umumiy uzunligi uch ming kilometrni tashqil etgan (Bilalov, 1980).

Shahrison botig'idagi yodgorliklardan tashqari turli yillarda O'ratepadagi Mug'tepa, Nov rayonidagi Oqtepada, Toshtemirtepa va Qal'ayi-Sar, Dungchatepa qal'asida, Shirin shaharchasi yaqinidagi sag'analarda tadqiqotlar o'tkaziladi.

1951-yilda O'zbekistan FA tarix va arxeologiya institutining Ya.G'.G'ulomov

²² Мальявкин А.Г. "Танские хроники о государствах Центральной Азии". - Новосибирск. Наука. 1988, С.185

²³ Pardayev M.H., To'ychiboyev B.B "Ustrushona qadimda va ilk o'rta asrlarda" Toshkent: 2017, 116-bet

rahbarligida Zarafshon ekspeditsiyasi Jizzax shahridan 50 km shimolda joylashgan Tuzkon va uning atrof hududini arxeologik qidiruv asosida o'rganib chiqadi. Natijada, Tuzkon, Xonchorbog', Qolgansir manzillaridan neolit davriga oid chaqmoqtoshdan yasalgan tosh qurollar va bronza davriga taalluqli, archasimon, tursimon naqshli sopol idish parchalari topiladi²⁴.

1956-yil mazkur institutning Mohandaryo ekspeditsiyasi vohadagi arxeologiya yodgorliklarini o'rganish ishini davom ettiradi va Jizzax shahridan 30 km shimol tomonda, qadimgi ko'chmanchi chorvadorlar bilan chegara voha mavzeyida qurilgan, IX-X asrlarda faoliyat ko'rsatgan Qulpisar raboti va Dunyotepa qal'asi kichik hajmli qazishmalar asosida o'rganiladi. Ekspeditsiya rahbari Ya.G'.G'ulomovning yozishicha, "Qulpisar rabodi muhim harbiy strategik joyda qurilgan. Unda ko'chmanchi qabilalarning talonchilik yurishlariga zarba beruvchi harbiy kuch jamlangan. Qulpisar so'zi ham shunday kelib chiqqan bo'lib, talonchilar yo'lini yopuvchi "bosh qulf", "asosiy qulf" ma'nosini anglatgan. Haqiqatdan ham, Qulpisar rabodi Jizzax vohasiga shimoliy-g'arb tomondan yo'nalgan yo'lning boshida joylashganligini hisobga olsak, bu fikrlar haqiqatga yaqindir. Chunki, yozma manbalar ma'lumotiga qaraganda, IX-X asrlarda Jizzax (Dizak)da ko'chmanchilarning talonchilik yurishlariga zarba beruvchi islom lashkari "g'oziylar"ning bir qancha qarorgohlari mavjud bo'lgan²⁵.

1956-yilning kuz oylarida mazkur ekspeditsiyaning A.R.Muhammadjonov rahbarligidagi otryadi Jizzax shahrining janub tomonida, Morguzar tog'ining sharqiy qismida joylashgan Takatosh manzilidan, qoyatoshlarga o'yib chizilgan "suratlar galereyasi"ni topishga muvaffaq bo'ladi. Neolit va bronza davridan rivojlangan o'rta asrlargacha bo'lgan uzoq o'tmish bilan sanalangan mazkur qoyatosh suratlarida turli hayvonlar: ohu, bug'u, ot, qoplon, it tasvirlari, odamlar va ularning olomon bo'lib ov qilishi, diniy marosimlarni o'tqazish manzaralari aks ettirilgan²⁶.

1957-1959-yillarda Moxandaryo ekspeditsiyasi tarkibida Jizzax vohasi Kanpirak devori tarixini o'rgangan X.Muhamedovning aniqlashicha, Sangzorning o'rta oqimi vodiysida joylashgan muayyan hudud yoysimon shakldagi devor bilan o'rab olingan. Devor, Jizzax shahridan 12 km masofa janubiy sharq tomonda joylashgan Olmachi qishlog'idagi o'rta asr qishloq makoni (V-VIII; IX-XII asr) Siypanchiqotatepadan boshlangan va ikki yo'nalish bo'yicha tarmoqlangan. Devorning dastlabki tarmog'i janubiy-sharqqa, ayrim mutaxassislar tomonidan Burnamad rustoqi sifatida talqin qilinayotgan Ravot qishlog'idagi Qo'rg'ontepaga, undan To'rtko'ltepa qadar qariyb 15 km masofa cho'zilib borgan va Ko'rpasoy darasining old qismidagi Uchqiztepa borib tutashgan. Voha devorining Siypanchiqotatepadan bosh olgan ikkinchi tarmog'i esa, dastlab shimol tomonga

²⁴ Pardayev.M.H, Toshboyev F.E "Ustrushonaning qadimgi davr davlatchiligi" Toshkent.:2020,96-bet

²⁵ Пардаев М.Х., Фофуров Ж.И. Уструшонанинг илкўрта аср қишлоқ маконлари (ёзма ва археологик манбалар асосида). Тошкент,2016. Б.285-288

²⁶ Грицина А.А «Северная Уструшана в середине 1 тысячелетия до н.э. – начале XIII в н.э.» Самарканд, 1990, С. 152

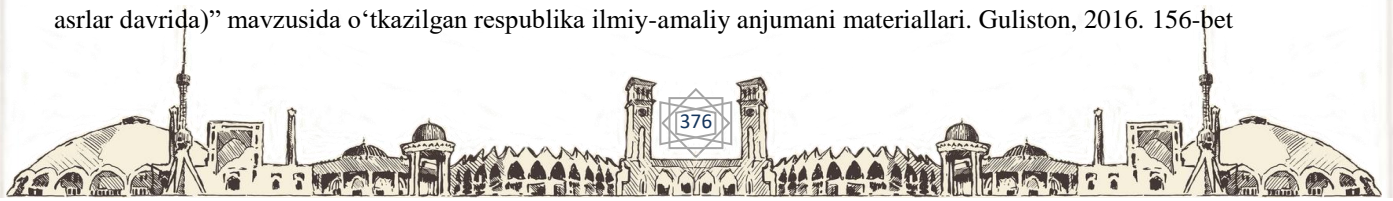
yo'nalgan va vohaning eng qadimgi va ulkan shahar yodgorligi Qaliyatepaning sharq tomonidan o'tib yoysimon shaklda g'arbga burilgan. Devor Qaliyatepadan 8 km shimolda joylashgan, Hudaysar rabodi sifatida talqin qilinayotgan Ko'krabod yodgorligining shimoliy-sharq tomonidan o'tib, butunlay g'arbga yo'nalgan va Jizzaxning o'rta asrlardagi o'rni O'rdaning shimolidan janubga burilib, Kuyovboshi qishlog'i orqali Nurota tizmalariga borib taqalgan. Bu devorning uzunligi qariyb 60 km. ga yetgan. Devorning davomi tog'ning janubiy yon bag'ridagi Oqtepadan boshlanib Xarakana rustoqi (hozirgi G'allaorol) sari yo'nalgan.

Keyingi yillarda o'tkazilgan arxeologik qidiruv, qazuv tadqiqodlari natijalariga ko'ra, Jizzax Kanpirak devori V- VIII asrlarda faoliyat ko'rsatgan va bir necha maqsad, vazifalarda undan foydalanilgan. Xususan, Jizzaxga va Sug'dning markaziy hududlariga uyushtiriladigan ko'chmanchilarning talonchilik tajovuzlari amalga oshiriladigan ikki asosiy yo'nalish – Ilono'tti (Temir darvoza) darasi va Ravot orqali Morguzarni ustidan o'tadigan – Ko'rpassoy darasi yo'llari yopilgan. Bundan tashqari, devor Jizzax (Dizak) shahri va uning tegrasidagi sug'orma dehqonchilikka asoslangan ziroatkor yerlar bilan voha, dasht hudud o'rtasidagi chegara vazifasini o'tagan. Devor o'ramasi ichida 50 ga yaqin ilk o'rta asrlarga oid turar joy makonlari faoliyat ko'rsatgan. Va albatta, Jizzaxning voha devoridan ekin paykallarini Mirzavoha tomondan esadigan issiq shamol, garmseldan muayyan darajada ihota qilish uchun ham foydalanilgan. 1964-yil M.Aminjonova rahbarligidagi Samarqand otryadi O'zbekistan arxeologiya yodgorliklari majmuasini tuzish, xaritasini yaratish mavzusi bo'yicha Jizzax vohasi Zomin tumani hududida qidiruv ishlarini o'tkazadi. Shuningdek, otryad o'z oldiga Ustrushonaning o'rta asrlardagi Zomin rustoqi bosh shahri o'rnini aniqlashni ham maqsad qilib quygan edi²⁷. O'rta asr Zomini sifatida talqin qilingan O'rdatepada qazuv ishlari o'tkazgan M.Aminjonova arxeologik topilmalarga asoslanib - "O'rdatepa IX-X asrlarda tashlab ketilgan Zomin madinasi bo'lishi mumkin emas, yangi shahar (Sarsanda) ni Zominsuvning yuqori oqimidan, tog'dan chiqish qismida joylashgan to'rtta shahar o'rnidan izlash kerak", - degan fikrni bildiradi. Xuddi shu nuqtai-nazarni, keyinchalik A.Berdimurodov ham qo'llab-quvvatlaydi.

Shahidtepa kompleksi atrofini o'rgangan mutaxassislar mazkur hududdagi jarlik kir gogining er satxidan 5 m chuqurlik toyidan mozorqo'rg'on katakombasi qoldig'ini va chalqancha yotgan odam suyaklari hamda temirdan yasalgan shamshirni topishadi. E.V.Rtveladzening fikricha, bu tepasiga tuproq uyilmagan lahad-go'r bo'lib, u yangi eraning I asriga oiddir.

1970-yillarda Jizzax vohasiga turli mavzu va ilmiy maqsadlarni o'z oldiga vazifa qilib qo'ygan ko'plab ekspeditsiyalar, otryadlarning xizmat safarlari uyushtirilgan.

²⁷ Is'hoqov M.I. Ilk o'rta asrlarda Sug'd, Ustrushona va Choch munosabatlariga doir "Ustrushona Buyuk ipak yo'lida, uning mintaqalararo siyosiy – iqtisodiy va madaniy munosabatlarni rivojlantirishdagi urni (antik va o'rta asrlar davrida)" mavzusida o'tkazilgan respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Guliston, 2016. 156-bet

Jumladan, 1973-yil UzR FA Arxeologiya institutining Sh.S. Toshxo'jayev rahbarligidagi otryadi Jizzax dashtini yangi o'zlashtirilayotgan mavzellarida qidiruv ishlarini o'tkazadi va 31 ta ko'hna obida xarobalarini, 20 ga yaqin mozorqo'rg'on o'rnini topib hisobga oladi.

Shunday qilib yurtimizda sovet hokimiyati o'rnatilguncha bo'lgan davr, nafaqat, Ustrushonadagi tarixiy yodgorliklar, balki butun O'rta Osiyo xalqlari moddiy madaniyatini o'rganish bo'yicha dastlabki qadamlar edi. Bu davrda garchi, Ustrushonadagi yodgorliklarni o'rganish bo'yicha alohida mavzu doirasida, maxsus rejaga asoslangan ekspeditsiyalar uyushtirilmagan bo'lsada, tarix ilmiga qiziquvchi va u bilan shug'ullanuvchi ilmiy jamoatchilik orasida Ustrushonaning boy moddiy madaniyati va shaharsozlik tarixi haqida ma'lumotlar to'plangan va bu keyingi tadqiqotlar uchun asos vazifasini o'tagan edi.

